

3/2022 (33. ročník)

Patron

čtvrtletník přátel drobných památek Jizerských hor

**Lávka Achíma Šipla
Památky v okolí Josefova Dolu
130 let rozhledny na Smrku**

Šíplova lávka překlenuje bezejmenný, občas vysychající potůček. Foto Otokar Simm

Pomníček Bílá smrt v zimě roku 1999. Foto Bohumil Horáček

Vážení členové a příznivci Spolku Patron

Naše spolková činnost se v průběhu roku musí vejít do dvou příznivých a dvou méně příznivých období. Mezi ta méně příznivá patří samozřejmě zima, kdy pomníčky a drobné památky odpočívají pod vrstvou sněhové pokrývky. O trochu lepší je to v létě, kdy jsou sice dlouhé dny, ale polední žár mnohdy láká spíše k vodě. Léto je také dobou dovolených a ne vždy se lze ke spolkové činnosti sejít v dostatečném počtu.

Z logiky věci tedy vyplývá, že neaktivnější býváme na jaře a na podzim – hory jsou dobře dostupné, běžkařů i cyklistů trochu ubylo a klimatické podmínky přejí práci v terénu.

Nejinak tomu bylo i letos. Na jaře se nám podařilo uskutečnit setkání k uctění památky Emila Nováka a dát po letech znovu do pořádku Matouškovu hrobku na hřbitově v Oldřichově v Hájích. Nyní, na podzim, se věnujeme opravě pomníčku v Oldřichovském sedle, který je součástí Staré poutní cesty do Hejnic. Věříme, že ještě během letošního podzimu se s výsledkem našeho snažení budeme moci pochlubit. V opravě máme také Mützelův obrázek. I ten bychom rádi ještě letos vrátili na své místo. Pro milovníky jizerskohorské historie jsme uspořádali výlet po zajímavých místech v okolí Josefova Dolu.

O tom všem a o mnohém dalším se můžete dočíst v tomto vydání časopisu Patron. Přejeme vám hezké dny v Jizerských horách.

Výbor Spolku Patron

*Pomníček U Pánaboha nedaleko Hlídačů Koutu.
Foto Bohumil Horáček*

Titulní strana: Památka Achima Šipla nad Bílým Potokem. Foto Otokar Simm

Achimův most v Bílém Potoce

Lubor Lacina

Pomníčkový svět má bezpochyby pevné místo v našich srdcích a alespoň pro naše generace to tak zůstane po celý život. Pomníčky objevujeme, dokumentujeme, bádáme o nich v archivech a hledáme stopy v muzeích. Někdo se dokonce věnuje jejich renovacím a řadu jich přivádí takřka v poslední hodině zpět do života. Co je ale ještě zajímavější, stále vznikají nové pomníčky. Další a další drobné památky se připojují k „pomníčkovému univerzu“, stávají se lákavými turistickými cíli a důvodem, proč brzy ráno vstát a vydat se do lesa na objevitelskou výpravu.

Cesta ke vzniku většiny nových pomníčků zřejmě začala kdysi dávno přečtením *Knihy o Jizerských horách* a zahořením pro onen neodolatelný svět kamenů a křížků ukrytých v zeleni. Celý fenomén pomníčkářství ale k sobě váže i širší spektrum činných a nadaných lidí, kteří do kmenové rodiny pomníčkářů přinášejí nové podněty, ideje a umělecké pohledy. Jeden z nejoriginálnějších pamětních objektů vzniklých takovýmto „pohledem zvenčí“ ozdobil Jizerské hory v roce 2016. V lese nad Bílým Potokem připomíná jizerského horolezce a patriota Achima Šipla.

Achim Šipl při svém oblíbeném koníčku – myslivosti. Rodinný archiv

Stručně ze života

Achim Šipl se narodil 27. května 1945 v Bílém Potoce, kde strávil většinu svého života – tam a v sousedních Hejnicích. Vystudoval libereckou průmyslovku a také profesně se zabýval technikou, v pozici konstruktéra v hejnických Autobrzdách a jako vedoucí logistiky firmy Benteler ve Stráži nad Nisou. Svět motorů a mechaniky se promítal i do jeho soukromého života – v místních svazarmovských kroužcích, v jejichž rámci například závodil na motorkách nebo se věnoval střelbě.

Klíčovým tématem v jeho životě ale byla příroda – Achim Šipl byl vášnivý nimrod, v lese trávil převážnou část svého volného času a lesu také pomáhal, když tam stavěl krmelce nebo zajišťoval zimní péči o zvěř. Vztah k přírodě a krajině uplatnil také v již zmíněném Svazarmu – s místní mládeží například chodil stanovat do hor nebo pro ně pořádal závody branné zdatnosti. Do životopisu Achima Šipla patří i tzv. *Aprílový pochod pozpátku*, u jehož zrodu stál. Tohoto recesistického závodu proběhlo dodnes již 45 ročníků a chodí se nebo běhá od nádraží v Bílém Potoce (dospělí) a od školy (děti) na konec obce k Bártlově boudě. V současnosti závod podporují syn Achima Šipla, nositel stejného jména, který proslul jako profesionální barman a držitel titulu „mistr světa v míchání nealkoholických koktejlů“, a dcera Jiřina.

Teď ale zpět k jejich otci. Achima Šipla láska k přírodě dovedla také k horolezectví. I v tomto odvětví za sebou zanechal stopu, když v šedesátých letech 20. století stál u několika prvovýstupů na jizerskohorské skály. V roce 1967 to byla Stará cesta (klasifikace IV-V) na Francouzské čapce a Normální cesta (II) na Napoleonovi, o rok později Jihovýchodní hrana (III) na Travnaté věži. V letech 1971 a 1972 se podílel na vytyčení cest na Medvídka – tzv. Milanovy cesty a Západní spáry (obě s klasifikací III). Zajímavá je skála v údolí Hájeného potoka, ve svahu pod Tišinou, v nadmořské výšce 613 metrů. Ta se jmenuje příznačně Achimovka a Šipl tu společně s Vladimírem a Jaroslavem Maděrovými provedl tři prvovýstupy – Severní cestu (III), Severní spáru (IV) a Východní hranu (IV-V).

S Jizerskými horami a Bílým Potozem je spojený i odchod Achima Šipla. Zemřel uprostřed své milované

Jednoduchý kříž na stromě byl první památkou na místě Šiplovy smrti. Foto autor

Druhý kříž vyrobil a 10. června 2006 instaloval Jiří Pavelka, člen Spolku Patron. Měděné oplechování stříšky bylo odcizeno. Foto autor

Na kovové tabulce s popisem události je chybně uvedeno křestní jméno. Foto autor

pomníček. Pro Hůlku bylo takové téma zajímavé – zpracováním kamene a stavebnictvím se dlouhodobě zabývá a v domovském Liberci zrealizoval řadu projektů, například renovaci čtyř domů v Pražské ulici nebo vybudování jazzového klubu na tzv. Papírovém náměstí a klubu Ateliér opět v Pražské.

přírody dne 12. července 2005, poblíž bezejmenného potoka nad rybníčkem ve svazích stoupajících ke Kočičím kamenům. Tam je také umístěn pomníček, který nás zajímá.

Zrod nápadu

Protože byl Achim Šipl s přírodou a Jizerskými horami velmi úzce svázán, rozhodli se jeho přátelé, uctít jej objektem typickým pro náš kraj – pomníčkem. Na místě Šiplova úmrtí, v zarostlém svahu prudce klesajícím ke zmíněnému potoku, umístili dva dřevěné kříže. Jeden připevněný na stromě, druhý na zemi mezi zelení, se stříškou a pamětním textem: „*Na tomto místě zemřel při lovu srnce p. Achym Šipl 12. 7. 2005*“. Křížek je vlastně typickým jizerskohorským pomníčkem, jakých v horách najdeme poměrně hodně. O jedenáct let později měl ale na místě přibýt ještě další pamětní objekt, pojetím tentokrát zcela unikátní.

Zhruba před osmi roky totiž místo navštívil Achim Šipl ml. s Rudolfem Hůlkou z Liberce a navrhl mu, aby vytvořil trvalý kamenný

Při pohledu na koryto lesního potoka a okolní stoupající horský terén napadlo Rudolfa Hůlku pojmout zamýšlený pomník jako „most“ – objekt, který by spojoval dva protější strmé břehy a zároveň na místě Šiplova úmrtí symbolizoval přechod z jednoho světa do druhého.

Důležitým faktorem v autorově uvažování bylo také souznění lidské činnosti s přirozeností lesa. Pomníček si nepředstavoval jako inženýrskou, výrazně stavební práci nebo nějaký atypický novotvar. Viděl ho naopak jako objekt harmonicky ladící s okolím a vyrobený z místního kamene, který by do jizerskohorského lesa přirozeně zapadl. Projekt, který se postupně zrodil v průběhu roku 2015, tak sliboval pro Jizerské hory originální pamětní objekt, který zajímavě doplní dosavadní pomníčkovou rodinu.

Realizace

Sen o pomníčku byl přeměněn ve skutečnost v roce 2016. Kámen samotný ale nakonec nepochází z Jizerských hor, nýbrž od sousedů ze Šluknovského výběžku. Právě v této oblasti totiž bylo zvykem stavět mostky z monolitických kamenů, z tamějšího granitu podobného tomu jizerskému. Rudolf Hůlka si při přípravách vzpomněl na dochované mostky a chodníkové kameny právě na Šluknovsku – po desítkách nebo stovkách let užívání nesou typické stopy, jsou oježděné a zakulacené z doby, kdy se po nich pohybovaly koňské povozy nebo lidé. Tak si Hůlka představoval i vyznění plánovaného objektu – jako používaný a „letitý“ most uprostřed přírody.

Z Varnsdorfu, kde byl ideální objekt u jednoho obchodníka nalezen, byl žulový monolit autojeřábem převezen do Bílého Potoka a vyložen poblíž místa budoucího osazení, nejdále, kam se technika byla schopna dostat. Dál již byl terén příliš složitý a musela stačit lidská síla: nepodařilo se sice sehnat původně zamýšlených deset lidí, kteří by kámen dokázali odstěhovat, byl ale využit systém lan a budoucí pomník byl nakonec dotažen na místo a položen přes potok v pouhých čtyřech lidech.

Po umístění kamene na určené místo přišel na řadu pamětní nápis, který byl navržen na obě boční strany pomníku nad průběhem potoka. Hlavní, dolní strana nese text: „*Zde zemřel dne 12. 7. rodák a milovník tohoto kraje Achim Šipl 1945–2005*“.

Opačná strana pak říká: „*Každý rok v tento den někde v Jizerkách... Jiřina, Jířa, Aša, Matěj, Bety, Dina, Ema*“. Písmena byla do kamene vytesána a zvýrazněna zlatou barvou, o což se postaral profesionál, písmomalíš kamenných náhrobků.

Pomníček ve tvaru mostu soutěžil o Grand Prix architektury.
Foto autor

Skutečnost a snění

Po instalaci začala památka Achima Šipla žít svým pomníčkovým životem. Na výročí úmrtí se u kamene scházejí pozůstalí a přátelé, v průběhu celého roku jej objevují milovníci pomníčků a horské přírody. Pamětní objekt v podobě mostu přirozeně zapadá do krajiny, doplňuje její trvalý charakter i momentální nálady v té či oné části roku. Zvláště pěkný je na podzim, když okolní svahy i horní stěnu mostu pokryje listí a nápis se vzpomínkou obklopuje nekonečné množství barev. Anebo na jaře, kdy odchází sníh, země se zazeleňuje a pamětní most jako by zval na procházky nově probuzenou přírodou a voňavým lesem. S trochou fantazie se pomníček ve tvaru mostu může stát i součástí horské mytologie a můžeme si jej představit jako bránu do paralelního světa, odkud do horského království přicházejí snové bytosti a sledují nás, jestli se k horám chováme ohleduplně a s úctou. Koneckonců, idea mostu spojujícího symbolicky dva odlišné světy k romantickému snění vyloženě vybízí.

Nominace na cenu architektury

Pro příchozí je Most Achima Šipla většinou překvapením, protože leží mimo hlavní trasy a vzhledem k jeho mládí není ještě vepsán do většiny pomníčkových seznamů. Seznámení většinou bývá příjemné a provedení i filozofická myšlenka pomníčku bývá hodnocena velmi pozitivně.

V roce 2017 byl pomníček přihlášen do soutěže Grand Prix architektury. Ze 360 kandidátů se stal jedním ze 42 nominovaných, a přestože cenu nakonec neobdržel, mezi stovkami zvažovaných staveb všeho druhu je již umístění v nominaci úctyhodné.

Poničení a obnova

Někdy před dvěma lety autor pomníku Rudolf Hůlka místo navštívil, a zjistil, že mostek je poničený. Kámen byl zlomený vejpůl a obě části sesuty do koryta potoka. Jak se to stalo a jestli pomník někdo záměrně zničil, se nezjistilo,

autor díla však po domluvě s Achimem Šipleml. začal připravovat obnovu. A podařilo se nalézt technické řešení, díky kterému se kámen nemusel odvážet mimo les, a bylo možné jej opravit přímo na místě.

Z dřevěných trámů byl vytvořen trojúhelník s kladkou zvanou „kočka“ na jeho vrcholu. Na konstrukci byly vyzvednuty dva kusy pomníku spadlé do koryta, otočeny o 180 stupňů, vrtány a svařeny sponou ze 12 mm silného železa. Byly přivařeny hra-

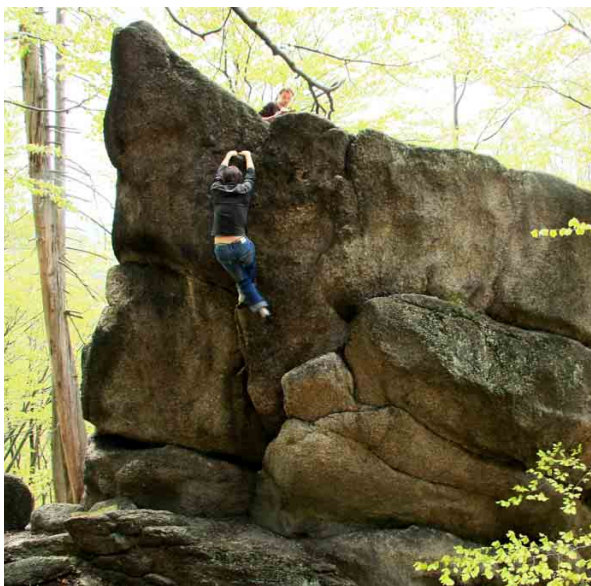
Poškození z roku 2020 je dodnes patrné. Foto autor

noly o rozměrech zhruba 3 × 3 cm, které vytvořily tvar mělkého „u“, do kamene byl vytesán stejný tvar, do něhož bylo „účko“ vloženo a přišroubováno čtyřmi šrouby. Pak byl překlad opět otočen a uložen na původní místo.

Souvislosti

Zmínit bychom měli ještě jednu okolnost z okamžiku poškození objektu, tentokrát velmi neobvyklou. Právě v době, kdy byl kámen zlomen, 28. března 2020, totiž zemřela manželka Achima Šipla, paní Jiřina Šiplová. Jednalo se o náhodu? Nebo můžeme událost přijmout jako symbolický moment, která dává pomníčku nad Bílým Potokem další rozměr? To nechť posoudí každý sám, nejlépe při vlastní návštěvě Achimova mostu v lese pod jihozápadními stráněmi Smrku. Možná tam nalezne už i novou kovovou sponu, která se pro pomník chystá a která bude připomínat zesnulou paní Šiplovou.

A jak vlastně Achimův most nalézt? Není to nic složitého. Stačí se z nádraží v Bílém Potoce vydat po modré trase směrem na Hubertku. Po přejití první louky se značka stáčí vpravo do lesa, k pomníčku se ale jde rovně kolem pastviště krav, po cestě lemované po pravé ruce lesem. Po pár stech metrech se objeví rybník, ještě před ním se ale stáčí cesta doprava, a když začne stoupat lesem, jsme již kousek od pomníčku. Stačí hledat v houštinách po levé ruce, kde se terén prudce svažuje do údolí potůčku, jen kousek nad jeho vtokem do rybníka. Achimův most a zejména starší pamětní kříže jsou z této strany trochu skryty v zeleni, pro milovníky Jizerských hor a zvláště pro čtenáře Patronu ale bude jejich nalezení určitě hračka!

Výstup Severní spárou na skalní věž Achimovka. Prvovýstupu touto cestou se zúčastnil Achim Šipl. Foto Pavel Fajgl

Za informace pro článek děkujeme pánům Rudolfu Hůlkovi a Achimu Šiplovi ml.

Údaje o prvovýstupech Achima Šipla: Horolezecký průvodce Jizerské hory, Pavel Fajgl, Otokar Simm, Milan Vrkoslav, 2. vydání, nakladatelství NH Savana, 2010.

Bílá smrt v sedle Holubníku – dokončení

Bohumil Horáček

V minulém vydání časopisu Patron jsme začali historii oprav památky zvané Bílá smrt, která se nachází pod Sedlem Holubníku. Nyní je na místě naše vyprávění dokončit.

Sedlo Holubníku jsme na konci předchozího článku pomyslně opustili v září roku 1961, kdy památku Bílé smrti obnovil a společně s hajným Ticháčkem a náčelníkem Horské služby Velem na strom pod sedlem umístil Miloslav Nevrlý. Obnovoval ji se svým muzejním kolegou Rudolfem Horákem. Míla Nevrlý se také zasloužil o přebásnění původního německého nápisu a od té doby je text na tabulce česko-německý. Opravu financoval spolek Česká beseda.

Kdo zná Sedlo Holubníku ví, že z hlediska počasí je dost exponovaným místem. Nejednou zde běžkaři našli v zimní metelici útočiště v dřevěném přístřešku. Ostatně zimní vánice hraje hlavní roli i v původním příběhu. Zdejší klimatické podmínky, především prudký horský víchr, metající často zmrzlý sníh, vykonaly své i na Bílé smrti. Již po deseti letech musel být obrá-

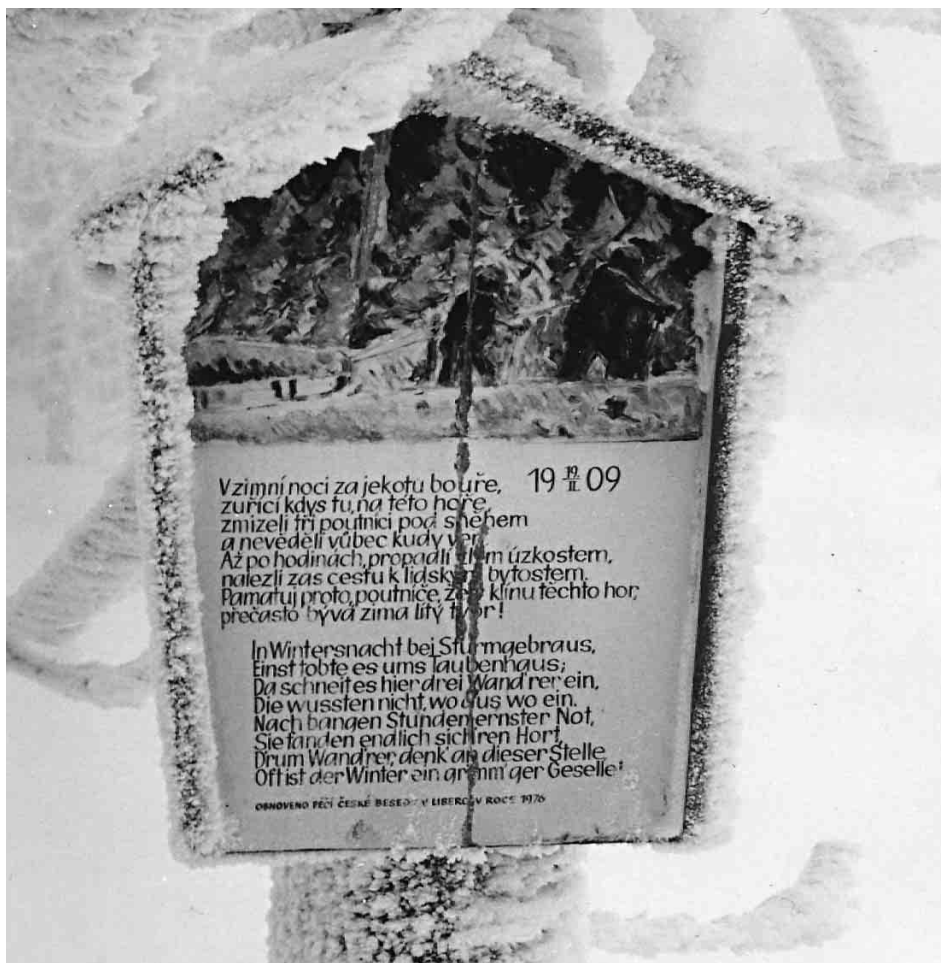
*Pátá verze pomníčku Bílé smrti z roku 1972.
Foto Miloslav Nevrlý*

*Šestá verze tabulky byla instalována v roce 1976.
Foto Miloslav Nevrlý*

zek znovu obnovován. V roce 1972 již Rudolf Horák nežil, obnovy se tedy ujal Václav Novotný, taktéž zaměstnanec Severočeského muzea v Liberci. Text na tabulce byl tehdy vyveden větším fontem písma a na spodní straně obrázku byl doplněn nápis *Obnoveno roku 1972 – Severočeské muzeum a Česká beseda – Liberec*.

Nevíme již, co se v 70. letech minulého století přihodilo, ale další obnova Bílé smrti následovala již po čtyřech letech, na podzim roku 1976. Památku nově namaloval pan Dušek, který informaci o datu obnovy přesunul na spodní část celé tabule. Tabulka Bílé smrti, vytvořená v roce 1976, pak v Sedle Holubníku vydržela dlouhé roky. Společně se zkázou jizerskohorských lesů se přesunula ze stromu na dřevěný sloup.

Bílá smrt během tuhé zimy v roce 1983. Archiv Spolku Patron

Jejího stále se zhoršujícího stavu si po letech všimli až členové nově vzniklého Spolku Patron, kteří již v prvních dvou číslech spolkového občasníku informují, že na památce je „opadaný nápis i obrázek“. Opravu okamžitě zařadili do plánu spolkové činnosti. Na podzim roku 1991 byla tedy památka snesena a během následující zimy opravena Františkem Mrvou. Na instalaci

V roce 1993 byl pomníček součástí výstavy v Severočeském muzeu. Archiv Františka Mryu

do Sedla Holubníku si ale musela počkat až do roku 1994. Do té doby byla památka Bílé smrti součástí výstavy *Stará tvář Jizerských hor* v Severočeském muzeu v Liberci. Na podzim roku 1994 Horská služba v Sedle Holubníku připravila nový sloup „vidlák“ a František Mrva společně s Michaelem Ulbrichem na něj o několik dní později desku připevnili.

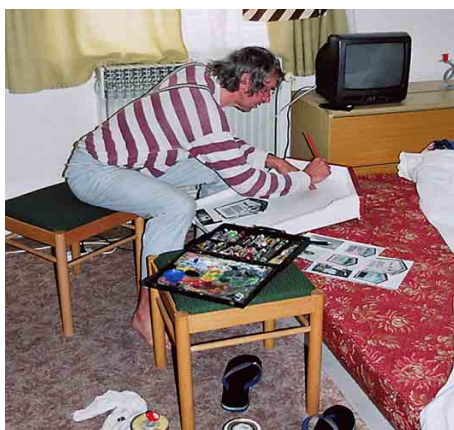

Podzim roku 1994 – Michael Ulbrich a František Mrva instalují obnovenou tabuli. Archiv Františka Mrvy

Na přelomu milénia Sedlo Holubníku zažívalo výron pseudovlastenectví. Archiv Františka Mrvy

František Mrva se zároveň stal jakýmsi emeritním obnovovatelem památky v průběhu 90. let minulého a prvního desetiletí nového století. Památku musel – kromě drobné údržby a obnovování nátěru, opravovat v létě roku 1998 a znovu pak v roce 2005. V té době kdosi opakovaně zatíral německou – tedy původní, část veršovaného textu černou barvou. Tímto anonymním pseudovlastenectvím však neznámý vandal pouze dokazoval, že vůbec nepochopil historii kraje Jizerských hor, ani památky Bílé smrti jako takové. Tehdejší redaktor časopisu Patron Jiří Šourek k tomu v roce 1998 napsal: „... zapatlání poloviny dvojjazyčného textu nepokládám za projev vlastenectví, nýbrž šovinismu.“ Vyhrocenou situaci částečně vyřešila oprava, provedená Spolkem Patron v roce 2005, kdy za mlhavé soboty 5. listopadu byla památka umístěna na vysoký sloup se stříškou. Pro tyto účely ho zhotovil člen spolku Jiří Pavelka. Památka byla umístěna dále od cesty a tabuli obnovitelé přibili tak vysoko, aby na ni nešlo snadno dosáhnout. V zimě 2007–2008 bohužel napadlo tolik sněhu, že se neznámému vandaloovi podařilo německý nápis znovu zamalovat. Následovala další oprava a od té doby je naštěstí klid. Zdá se, že odpůrci česko-německého smířování vymírají. Jejich pomníčky nebudou nikomu scházet...

Další velká oprava pomníčku Bílé smrti proběhla v září roku 2005. Archiv Františka Mrvy

V listopadu 2005 členové Spolku Patron umístili památku do bezpečné výšky. Foto Herbert Endler

Spolková exkurze za historií Josefova Dolu

Otokar Simm

Na první říjnovou sobotu jsme měli naplánovaný spolkový výlet. Za podmračeného počasí se v půl desáté sešel před budovou josefodolského vlakového nádraží chumel více než třiceti zájemců všeho věku. Vycházku po zajímavostech Josefova Dolu a Dolního Maxova připravil a vedl Oliver Scholze. Po krátkém přivítání přítomně stručně seznámil s programem a s historií obou obcí. Názornou pomůckou byly staré pohlednice a fotografie, které kolovaly mezi účastníky.

Trasa nejprve vedla k bývalé škole, dnes Muzeu místní historie; vedle ní stojí pomník věnovaný zdejšímu významnému rodákovi Gustavu Leuteltovi. Dovzdělali jsme se o osudech josefodolských pomníků – Leuteltův pomník stál původně před současnou základní školou a byl věnován císaři Františku Josefovi I. Proměna nastala po vydání zákona č. 50/1923, na ochranu republiky, nařizujícímu odstranění habsburských pomníků. Proto musela zmizet i litinová socha Josefa II., která stála do té doby jen o kousek dál, poblíž hřbitovni zdi.

Účastníci exkurze u pomníku Gustava Leutelta. Foto autor

Oliver Scholze nás poté seznámil s historií kostela Proměnění Páně, zastávku jsme věnovali i místnímu hřbitovu, kde se nachází cenný soubor dobře zachovaných náhrobků.

Před námi byl prudký výstup lesem hned k několika zajímavostem. Ty se nacházejí na obou březích Červené říčky. Potůček, dříve zvaný *Rotes Flössel*, odděloval v minulosti Josefův Důl od Antonínova, později však byla tato hranice přesunuta na markantnější tok Jedlové. Strmě spadající „říčka“ tvoří několik malých vodopádů, ten největší zanikl se stavbou silnice do horní části Josefova Dolu, zvané

Hrobka rodiny sklářského podnikatele Antona Zimmermanna. Foto autor

Peklo. O vodopádu se zmiňoval v roce 1902 Franz Hübler ve svém vyhlášeném průvodci: „Vodopád Červené říčky byl uměle vytvořen stavidlem. Zatahnutím za rukojeť, umístěnou na můstku, se stavidlo zvedne.“

Oliver nás ale nejprve vedl po sotva znatelné stezce k bývalým vzducholéčebným lázním. Tady se sklářští brusiči, často ohrožovaní tuberkulózou, mohli ze svých neduhů léčit pobytem na zdravém vzduchu. Po „lázních“ tu dodnes zbyl jen zarovnaný pozemek se zděnou prohlubní někdejší vodní lázně. V ní se hosté osvěžovali v chladné vodě, která sem měla být svedena korýtkem z Červené říčky.

Kousek výše nad „lázněmi“ se nachází dochovaná věžovitá stavba vodojemu, jehož vrchní část sloužila i jako vyhlídková plošina. Dnes však objekt, který je v soukromém vlastnictví, nabízí už jen pohled do smrkového háje.

U Kamenné komory se kdysi nabízelo občerstvení. Archiv Olivera Scholzeho

Po překročení „říčky“ stoupá nenápadná pěšina ke Kamenné komoře. Franz Hübler o ní před sto dvaceti lety napsal: „... pozoruhodná Kamenná komora je 6 m dlouhá, 2 m široká a 2,5 m vysoká. V létě se zde nabízí občerstvení. Odtud ještě několik kroků velice strmě ke skále Heinrichovy výšiny, na kterou vede několik schodů. Odtud se naskýtá hezký pohled na horní údolí Kamenice.“

Heinrichova vyhlídka po provedené úpravě. Archiv Jaroslava Haufera

Nikdo z účastníků nelitoval námahy a všichni se vydrápali i s nejmenšími dětmi k vyhlídkové skalce Heinrichovy výšiny. Pojmenována byla po Heinrichu Zenknerovi, předsedovi hornokamenické (tj. josefodolské) sekce horského spolku. Koncem listopadu 2014 byla zapomenutá skalka znovunalezena Jaroslavem a Věrou Haufarovými z Jablonce a následně upravena spolu se členy Spolku Patron. Díky vykácenému lesu je z ní i dnes rozhled, návštěvníků sem ale chodí jen poskrovnu. Jaroslav Haufar byl přítomen i dnešní akci.

Poté celá skupina sestoupila zpátky na silnici, po které zamířila vzhůru do Pekla. Ještě před ním se však nachází penzion V Nebi. Za jistou kuriozitu lze považovat to, že v Josefově Dole se Peklo nachází výše než Nebe. Oba názvy souvisejí se jmény starých hostinců; i o nich se zmiňuje již Franz Hübler.

Nejvyšším bodem exkurze byla vyhlídka Čertových kamenů, dříve zvaná Juselkoppe či také Hornkoppe. V devadesátých letech minulého století zde nějaký čas pobýval poustevník Karel – *Einsiedler Karl*, občanským jménem Karl Zenkner, skutečným domovem kdesi v Německu. Jeho dědeček byl kdysi majitelem zdejší hospody. Na poustevníka Karla roztomile vzpomínal Siegfried Weiss v ročence Jizersko-ještědského horského spolku 2009.

Kolem řady udržovaných chalup se následně vracíme dolů ke Kamenici. Téměř ve všech staveních, dnes často sloužících jen přechodně pobývajícím

Vyhledka Čertových kamenů, dříve zvaná Juselkoppe či Hornkoppe. Pohlednice, archiv Olivera Scholzeho

rekreantům, se dřívě podomácku brousilo sklo. Rychlé bystřiny byly laciným zdrojem vodní energie.

Hlavní silnice jsme dosáhli u pohledně zrekonstruované Vily Josefína, dnes penzionu. Tento secesní měšťanský dům si počátkem 20. století postavil zámožný sklářský podnikatel Anton Zimmermann. Jeho hrobku jsme si mohli prohlédnout na místním hřbitově.

Účastníků pomalu ubývalo, většina se jich ale vydala k obnovenému Jahnovu pomníku, který byl slavnostně odhalen 24. září 2022. Před ukončením vycházky se ještě část těch nejvytrvalejších vypravila k tzv. Lesní kapli, jejíž obnova dosud probíhá. Momentálně je dokončena její hrubá stavba. O kapličce, kterou má Spolek Patron ve svém logu, se můžete podrobně dočíst v časopisu Patron č. 2/2020. U repliky kaple nám náš průvodce ještě ukázal způsob letitého značení hranice panského lesa rodu Des-Fours, které je v současnosti předmětem výzkumu a pátrání. Jako na znamení ukončeného výletu začíná pršet...

Zastávka u obnoveného Jahnova pomníku. Foto autor

Po celou vycházku nám Oliver Scholze vyprávěl o historii Josefova Dolu, o místních památkách, významných lidech a domech, o brusírnách i skalních vyhlídkách. Náš průvodce byl na akci dobře připraven a nenechal nikoho na pochybách, že je výborným znalcem údolí horní Kamenice. Navazuje tak na práci někdejších kantorů, kteří obvykle bývali i šířiteli osvěty.

Škoda, že z více než třiceti účastníků velice zajímavé exkurze byla jen čtvrtina členů našeho spolku. Jsem přesvědčen, že si každý mohl z akce odnést něco nového poznání.

Replika Lesní kaple před dokončením. Foto autor

Obnova kříže v Oldřichovském sedle

Bohumil Horáček

Spolek Patron během letošního roku opravuje boží muka – kříž v Oldřichovském sedle. Při obnově pomníčku spolupracujeme s restaurátorkou Vanesou Trostovou, kovářem Janem Moravcem a malířem Pavlem Koňáříkem. Na opravě památky se finančně podílí obec Oldřichov v Hájích.

Kříž, vsazený do masivního žulového podstavce, se nachází v Oldřichovském sedle přímo proti hospodě Hausmanka (U Kozy). Je jedním z mnoha křížů a božích muk na Staré poutní cestě z Liberce do Hejnic. Přesto má mezi ostatními jedno prvenství – díky své poloze v nadmořské výšce 481 metrů je nejvýše položenou památkou na zmíněné poutní cestě. Poutníci, kteří k němu vystoupali od Mníšku a Oldřichova v Hájích, již v těchto místech věděli, že nemusí dále stoupat. Naopak – cesta odtud klesá do rozlehlých bukových lesů v okolí Hemmrichu a zavede je na louky u Raspenavy, ze kterých zanedlouho spatří vrcholky věží poutního chrámu Nanebevzetí Panny Marie v Hejnicích. Tato boží muka stojí v Oldřichovském sedle minimálně

Červen 1958: Franz Hausmann se svým koněm Bubim vjíždí k hájovně na Hemmrichu. Na pozadí je patrný kříž Staré poutní cesty. Archiv autora

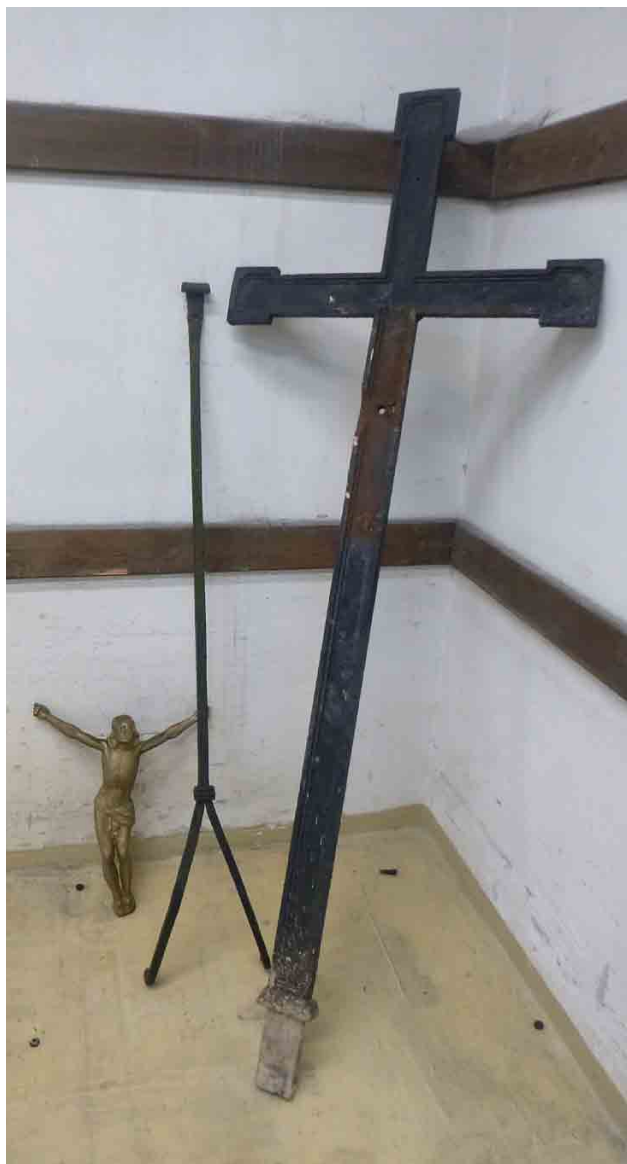
Takto oldřichovský kříž vyfotografovala Liesl Hausmannová v únoru 1959. Archiv autora

180 let, neboť je spatřujeme již na mapách císařských povinných otisků stabilního katastru z roku 1843.

O památku se nepochybně starali i manželé Franz a Liesl Hausmannovi, kteří se po 2. světové válce usadili v bývalé hájovně na Hemmrichu. Společně pečovali o mnoho pomníčků po celých Jizerských horách a bylo by tedy velmi nepravděpodobné, že by zanedbali pomníček, na který se denně dívali z okna. Navíc kolem něj chodili do studánky pro vodu a loučku

Podstavec po sejmutí kovových částí restaurovala Vanesa Trostová. Foto Libor Bednařík

*Kříž, podpěra a korpus Krista čekají na kovářskou renovaci.
Foto Jan Moravec*

podstavec kříže je již očištěn a nyní probíhají jednání o případné úpravě blízkých lip a možnosti přemístění lavičky, která boží muka nevhodně zakrývá při pohledu od silnice. Na podstavec též vrátíme původní motiv Sixtinské madony, který je doložen v historických zápisech.

za křížem využívali jako pastvinu. Alespoň tak si to mnozí ještě pamatují a dokládají to i staré fotografie.

S nápadem obnovit tuto památku oslovila členy Spolku Patron paní Jiřina Vávrová ze spráteného spolku Živo v Hájích. Pádným argumentem bylo, že se podařilo zjistit, jaký byl původní motiv dávno zaslého obrázku na podstavci. První debatu o tom jsme společně vedli v listopadu loňského roku při setkání u příležitosti slavnostního žehnání obnoveného pomníčku Zabitého mládence

Oprava byla následně zařazena do plánu spolkové činnosti pro letošní rok, a když pak před prázdninami oldřichovské obecní zastupitelstvo schválilo naši žádost o příspěvek ve výši 30 000 korun, bylo o akci definitivně rozhodnuto.

Kovové části, tedy kříž, podpěra a korpus Krista, byly sejmuty a odvezeny ke kovářské renovaci. Žulový

Obrázek Sixtinské madony podle originálu Raffaela Santiho namaloval Pavel Koňářik. Foto Vanesa Trostová

Sto třicet let rozhledny na Smrku a její potomci

Otokar Simm

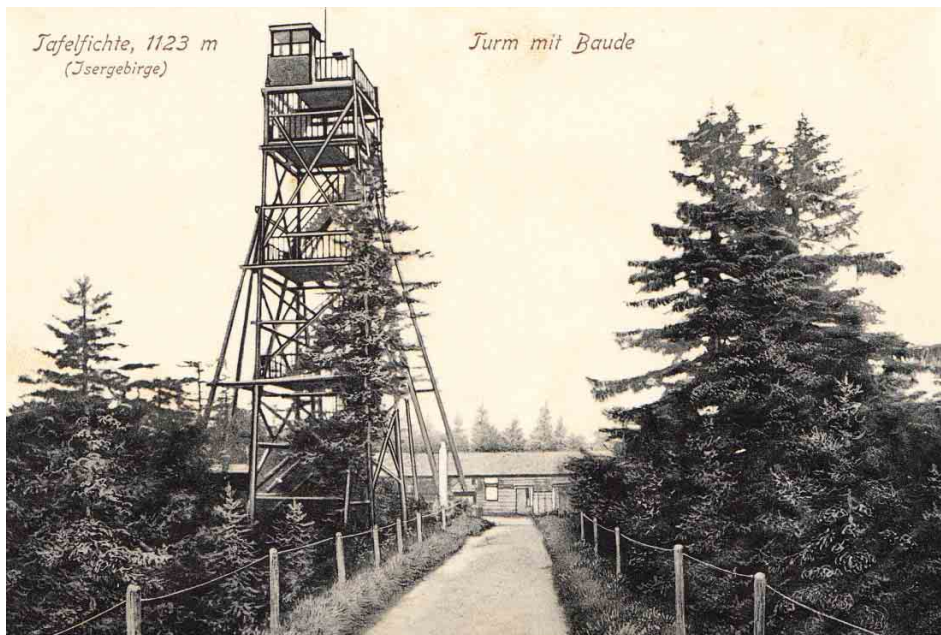
V letošním roce si připomínáme 130. výročí postavení dřevěné rozhledny na nejvyšší hoře českých Jizerských hor – na Smrku. Její slavnostní otevření se konalo 21. srpna 1892 a dorazilo na něj 2 000 lidí. Půl století pak návštěvníkům nabízela daleké rozhledy, než se její konstrukce zhroutila. Překvapivě to však nebyl její úplný zánik...

Rozhledna na Smrku byla postavena podle zřejmě nedochovaného návrhu frýdlantského stavitele Josefa Neissera. Naštěstí ale zhotovil novoměstský občan Adolf Ehrlich ve dvacátých letech minulého století model rozhledny, který se stal po mnoha desetiletích předlohou ke stavbám jejích replik v místech, kde by to sotvakdo mohl čekat.

Osud modelu byl ale pohnutý a nechybělo mnoho, aby byl i ten navždycky ztracen. Maketa rozhledny byla až do 60. let vystavena v novoměstském vlastivědném muzeu. Poté bylo muzeum zrušeno a exponáty byly buď předány jiným institucím, nebo byly zlikvidovány. Model rozhledny skončil z dnes již neznámých důvodů ve sklepě místní školy, kde ho objevil pan učitel Karel Nádeník. Více než tři desetiletí ho pak měl uložený ve svém domku.

Chatař Franz Fritsch (zcela vlevo) s návštěvníky Smrku kolem roku 1910. Archiv autora

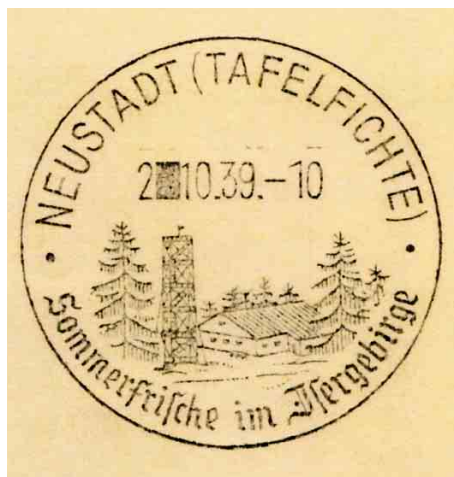

Rozhledna s vrcholovou budkou a s chatou. Pohlednice, přibližně 1918, archiv autora

V devadesátých letech byl někdejší objekt muzea zrekonstruován a v roce 1999 v něm byla nainstalována nová vlastivědná expozice, nazvaná *Příroda a zajímavosti Frýdlantska*. V roce 2005 se do ní vrátil i obnovený Ehrlichův model staré rozhledny. O jeho odborné zrestaurování se zasloužil Jiří Čech.

Vraťme se však stručně na začátek. Jak známo, stavba byla zadána světem protřelému, jednapadesátiletému novoměstskému tesaři Franzi Fritschovi. Příznivé počasí léta 1892 přispělo k tomu, že se Fritschově pracovitě partě podařilo stavbu v hodnotě 1 683 zlatých zvládnout za pouhých sedm týdnů.

Vyhlídková věž z dřevěných trámů měla být původně 15 metrů vysoká, nakonec bylo ale rozhodnuto, že bude ještě o pět metrů zvýšena. Rozhlednu ze dřeva si ve svém povolení prý vymínil hrabě Clam-Gallas, na jehož pozemcích měla vyrůst. Po ko-

Poštovní razítko z roku 1939. Archiv autora

Vyhlídková věž vyžadovala trvalou údržbu. Vstupné ve 40. letech činilo 10 říšských feniků. Archiv autora

nečném zvýšení se její horní plošina stala nejvýše položeným vyhlídkovým místem mezi krkonošským Reifträgerem (dnes Szrenica či Jínonoš) a krušnohorským Klínovcem.

Jenomže potřebné rovné kmeny, které musely být 20 m dlouhé a 25 cm silné, ve vrcholových partiích Smrku nerostly, a tak se sem musely dopravit z údolí. Za výhodnější cenu se hlavní trámová podařilo nakoupit u hraběte Schaffgotsche v sousedním Prusku. Nic to neměnilo na tom, že rozhledna byla postavena ze dřeva rostoucího v Jizerských horách.

Na vyhlídkovou plošinu o rozměrech 4×4 m návštěvníci stoupali po 96 stupních, přičemž cestou mohli krátce oddechovat na třech mezipodestách. V roce 1900 přistavěl Fritsch v jednom z rohů malou budku, jež

Jan Podhora u modelu rozhledny v novoměstském muzeu. Archiv Jana Podhory, 2007

Rozhledna Obora v pražské zoo. Foto Jan Pikous, 2011

umožňovala jedné či dvěma osobám se skrýt před nejhorší nepohodou. Budka je dobře patrná na starých pohlednicích a bývá zdrojem dohadů, čemu sloužila.

Franz Fritsch si nakonec Smrk natolik oblíbil, že se ve skromném přístřešku, sloužícímu zpočátku dělníkům, zabydlel. Čím dál více času trávil na kopci, dohlížel na srub a staral se o rozhlednu a její údržbu. Poté, co v roce 1898 novoměstský Výsadbový a okrašlovací spolek, který byl spolu s horskými spolky z Jizerských hor a Krkonoš, jedním z hlavních hybatelů stavby, získal výčepní právo, stal se z Fritsche chatář a hostinský. Na Smrku nakonec vydržel třicet let, načež jej pokročilý věk přiměl ze Smrku odejít. Usadil se v Novém Městě pod Smrkem, kde vlastnil starobylý podstávkový dům. Zemřel 4. ledna 1929, když mu bylo bezmála 88 let. Žádný z dalších chatářů už nevydržel na Smrku tak dlouho.

Ačkoliv správci o stavby dobře pečovali a rozhlednu pravidelně impregnovali, bylo v roce 1925 nezbytné přikročit k výměně některých dřevěných trámů, shnilých schodů a prken. Nejnáročnější byla výměna nosných postranních trámů. Nové kmeny bylo opět nezbytné na horu dopravit z podhůří. Také chata byla opakovaně rozšiřována a zvelebována, její poslední rozsáhlá přestavba proběhla v roce 1932.

Život na chatě ovšem nebyl zdaleka tak idylický, jak by se z dnešního pohledu mohlo zdát - veškerý proviant se sem musel dopravovat z údolí, dokonce i pitnou vodu bylo nezbytné donášet z dost vzdáleného pramene, k dispozici samozřejmě nebyl elektrický proud.

Avšak bylo by nošením dříví do lesa, kdybychom se rozepisovali o dalších detailech stavby, neboť o Smrku se lze dočíst v mnoha jiných zdrojích. Zmíníme se stručně už jen o jejím zániku. Osud rozhledny i chaty byl zpečetěn s koncem světové války a s nuceným odchodem německého obyvatelstva. V roce 1946 odešli poslední němečtí správci, chata za nejasných okolností shořela; stará rozhledna zůstala bez údržby, postupně trouchnivěla, až se v padesátých letech definitivně rozpadla.

Rozhledna Obora v pražské zoo

Jak by mohl stavitel Josef Neisser tušit, že podle jeho jednoduchého návrhu rozhledny na Smrku budou po více než sto letech postaveny daleko od té původní dvě nové vyhlídkové věže? Ta první vznikla v roce 2009 v pražské zoo a její jméno Obora bylo odvozeno od názvu nejvyššího místa v areálu.

Nemůže být pochyb o tom, že prsty v tom, že replika jizerskohorské rozhledny byla postavena v Praze, měl Jan Podhora z Hejnic. Pod hejnickým kostelem totiž spravuje v chalupě U Tygra, patřící pražské zoo. Že vedení zoo již od roku 2002 uvažovalo o postavení rozhledny, Honza samozřejmě věděl. A jeho návrh využít model vyhlídky na Smrku padl u vedení zoo na úrodnou půdu a v roce 2009 byla v Praze její kopie postavena a 13. června otevřena. Projekt vypracovala architektka Dana Chrzová spolu se stádkou Janou Bažan-

tovou, dodavatelem stavby byla firma Arrbo s. r. o. Cena se vyšplhala na 4 miliony korun. Pětipatrová rozhledna měřila 18,5 metrů.

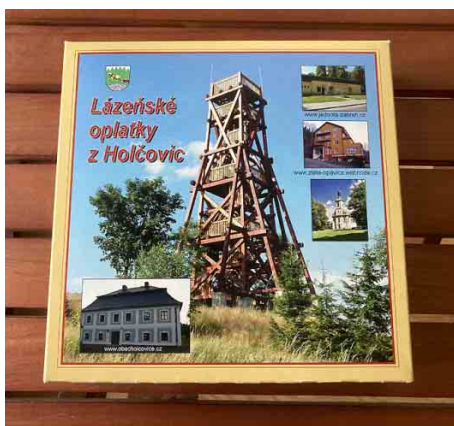
Bohužel již v květnu 2018 musela být rozhledna Obora rozebrána, neboť smrkové dřevo se ukázalo být jako nevhodné. Údajně se neosvědčily ani použité spoje a o dílo zkázy se definitivně postarala dřevokazná houba. Její průběh nám může připomínat krátký život rozhledny na Císařském kameni...

Rozhledna Na Skalce u Holčovic

V okrese Bruntál se na úpatí Nížkého Jeseníku nachází obec Holčovice. V jejím katastru se zvedá Moravský kopec, na jehož skalnatém svahu se ve výšce 782 metrů tyčí rozhledna Na Skalce. Také tady jde o repliku vyhlídkové věže z jizerskohorského Smrku. V různých zdrojích se dá najít, že i v tomto případě se jedná o návrh Dany Chrzové a Jany Bažantové a že podkladem byl i tentokrát novoměstský model. Stavbu zrealizovala parta holčovického telesaře Václava Moravčíka. Místní řemeslníci ji dokázali postavit během roku 2013

Foto autor, 2021

Někdejší rozhledna na Smrku na obalu suvenýru ze severní Moravy. Foto autor

za 1,3 milionů korun. Na rozhlednu vede 79 schodů a její nejvyšší plošina se nachází ve výšce 17,5 metrů. Na můj dotaz, zda někoho z Holčovic zaujal při návštěvě novoměstského muzea vystavený model, jsem se dověděl, že ve městě pod Smrkem nikdo z místních nebyl, ale zalíbil se jim návrh zmíněných projektantek...

Když se Jan Podhora dověděl o stavbě v Holčovicích, poslal na adresu místního informačního střediska knížku Karla Nádeníka *Smrk – král Jizerských hor*, kterou v roce 2008 vydalo Nakladatelství RK.

Na rozdíl od pražské Obory holčovická rozhledna Na Skalce dosud stojí. Snad proto, že bylo možné se poučit z chyb předchozí stavby, nebo i proto, že na její vybudování bylo použito zdravé dřevo z místních lesů, podobně jako kdysi na Smrku. A tak 130 let starý návrh Josefa Neisera našel nové uplatnění a jeho stavba poskytuje návštěvníkům radost při rozhledech do okolní krajiny.

Vyhlídková věž Na Skalce nad Holčovicemi. Foto Jan Pikous, 2022

Děje se nejen v Jizerských horách

Zemřel Siegfried Weiss

Ve věku nedožitých 89 let zemřel v úterý 13. září 2022 fotograf, spisovatel a milovník Jizerských hor Siegfried Weiss. Narodil se v roce 1933 v Jablonci nad Nisou a fotografování se věnoval přes šedesát let. Jeho velkou láskou byly především Jizerské hory a Český ráj. Je autorem Kauschkovy památky na skále Náhrobek. O Siegfriedu Weissovi připravujeme obsáhlejší příspěvek.

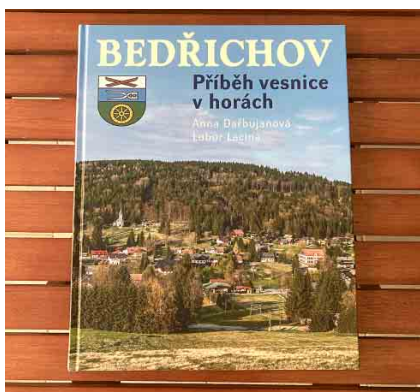
Požehnání opravené hrobky Neuhäuser-Berger

Sprátený spolek Živo v Hájích zve na slavnostní žehnání opravené hrobky Neuhäuser-Berger na hřbitově v Oldřichově v Hájích. Slavnost se bude konat 20. listopadu 2022 ve 13.00 hodin. Hrobka, která bude předána do péče obci, se nachází v těsném sousedství náhrobku Josefa Matouschka.

Nová kniha přibližuje 420 let Bedřichova

Letos v létě vydal obecní úřad v Bedřichově prostřednictvím nakladatelství Roman Karpaš RK publikaci nazvanou *Bedřichov. Příběh vesnice v horách*. Jejimi autory jsou Anna Dařbujanová a Lubor Lacina, současná a bývalý kronikář obce. Kniha má 136 stran a formát 325 × 235 mm. Zájemci si ji mohou zakoupit v bedřichovském informačním centru za 590 Kč.

Čtvrtletník přátel drobných památek Jizerských hor č. 3/2022 (33. ročník)

Vydává Spolek Patron, Jiřetín pod Bukovou 104, 468 43, IČO: 64669807. Vydávání čtvrtletníku PATRON je povoleno OkÚ - Jbc - 941/34. Ev. č. MK ČR E 10470. Redakce: Bohumil Horáček, Otokar Simm. Grafická úprava: Graphis DTP studio, Moskevská 6, Liberec. Tisk: Geoprint, Krajinská 1110, Liberec. Příspěvky zasílejte na adresu: Bohumil Horáček, Na Radouči 1254, 293 01 Mladá Boleslav, nebo e-mailem: horacek21@seznam.cz. Interní tiskovina.

Účastníci spolkové exkurze u Kamenné komory. Foto Otokar Simm

Očištěný podstavec v Oldřichovském sedle čeká na instalaci kříže a nového obrázku. Foto Libor Bednařík

Výročí posledního výletu Viktora Gacka

Dlouhých 95 let letos v září uplynulo od okamžiku, kdy byl na Štolpišské silnici poblíž rašeliniště Na Čihadle zákeřně zavražděn a oloupen Viktor Gacek, osmapadesátiletý vyletník, který se na podzim roku 1927 vydal na několikadenní dovolenou do Jizerských hor. V nich namísto očekávaného odpočinku nakonec našel smrt.

Svého vraha potkal pravděpodobně na Kristiánově, kde se ubytoval v místní hospodě. Druhého dne po ránu se vydal směrem ke Smědavě, kam už ale nedošel. Muž, který jej zastřelil a okradl, nebyl nikdy dopaden. Horský spolek na místě vraždy postavil o tři roky později pomníček ve tvaru žulové mohyly. Stojí poblíž cesty, kde byl zastřelený Viktor Gacek nalezen.

Po druhé světové válce a následném odsunu německého obyvatelstva pomníček poněkud upadl v zapomnění, zájem o něj na přelomu 50. a 60. let minulého století projevili až Miloslav Nevrlý, který příběh pomníčku později zařadil do své Knihy o Jizerských horách. Je také autorem této fotografie, kterou pořídil v pátek 13. srpna 1993. Teploměr tehdy za jasného letního dne ukazoval 29 °C, a tak se slunce mohlo naplno opírat do žulového jehlanu, který tenkrát stál na holé planině, osázené mladými stromky.

Péčí přátel drobných památek Jizerských hor a Spolku Patron byl Gackův pomníček několikrát opraven. Dnes už opět stojí pod příkrovem vzrostlých stromů, stejně jako v dobách, které známe z fotografií Miloslava Nevrlého. Za den kolem něj projedou stovky cyklistů i lyžařů. Málokdo se ale zastaví a zavzpomíná na dodnes nevyřešenou vraždu, od které za pár roků uplyne již 100 let.

Text Bohumil Horáček, foto Miloslav Nevrlý